

Ivana Havranová

Luteráni

MARENČIN PT

Luteráni

Ivana Havranová
LUTERÁNI

MARENČIN PT

© Ivana Havranová
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2014
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marenčin Media
Design © Marta Blehová, 2014
Jazyková úprava Sylvia Sachs
443. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-8114-335-9

Hoci má katolícka cirkev na Slovensku už historicky silné dominantné postavenie a hlásia sa k nej tri štvrtiny obyvateľstva, Evanjelická cirkev augsburského vyznania je druhá najsilnejšia. Združuje síce iba šesť percent ľudí, ja však považujem ich intelektuálny vplyv v krajine za naozaj viditeľný, výrazný a v mnohých prípadoch, našťastie, aj užitočný.

Už dávno som si uvedomila, že medzi luteránmi je množstvo výrazných osobností, ktoré pozná Slovensko z televíznych obrazoviek, a tak som sa, ako luteránka, rozhodla, že práve s nimi, teda s niekoľkými z nich, urobím rozhovory na témy výsostne duchovné. Na témy, ktoré v našich médiách nezaznievajú.

Výber osobností som robila, pravdaže, podľa svojich predstáv, napokon – všetci slovenskí luteráni sa aj tak do knižky dostať nemôžu.

Najlepšie sa žije tam, kde je veľa luteránov, povedal evanjelický farár Ivan Mucha v jednom zo svojich rozhovorov a ja si myslím, že to môže byť pravda. Veď ak sa pozrieme na škandinávske krajiny a Nemecko...

No nič.

Príjemný zážitok z čítania, priatelia.

autorka

NIEKOĽKO VIET O REFORMÁCII

Kto cestoval po Gemeri, ale naozaj cestoval, nie prechádzal, kto sa zastavil v Tisovci, v Štítniku, v kostoloch medzi Muráňom a Rimavskou Sobotou, dal si kávu na dvore Prvého slovenského gymnázia v Revúcej, kto pozná Kraskovo a talianske fresky v chráme obohnanom múrom, medzi sadmi, za cintorínom, kto sa zastavil v Dobšinej a pokračoval na sever, cez priesmyk na Spiš, do Levoče a videl náhrobné epitafy a kalichy na hroboch, tak pozná časť historickej cesty reformácie. Do veľkej miery sa prekrýva s Gotickou cestou, iba ju nikto nevyznačil a nepomenoval.

Reformácia našla na Slovensku odozvu a vhodné prostredie. Národnostne zmiešané obyvateľstvo vzdialené od Budapešti, Viedne a Prahy, v neprístupných lesoch a baniach, bolo stáročia odolné voči pôsobeniu svetských autorít. Väčšina centier slovenskej reformácie bola v slobodných kráľovských mestách, ktoré si vybojovali na dvore výsostné postavenie a právo vyberať dane, mýto za tovar, udržiavať hradby, stálu vojenskú posádku a... vykonávať popravy. Uhorskí mešťania, rodiaca sa buržoázia, boli nadšení politickým rozmerom Lutherových téz, ktorý im dával ešte väčšiu autonómiu od centra, prepojeného s rímskym biskupom. Silné panovnícke rody poľských Jagelloncov,

rakúskych a českých Habsburgovcov, síce na jednej strane pôsobili ako politicko-teologický tmel, čo sa neskôr prejavilo v bitke pri Moháči a v bitke pri Viedni, no na druhej strane ich politika vyvolávala odpor v radoch autonómnej šľachty a mešťanov v odľahlých oblastiach.

Izolácia, demografická pestrosť, prirodzené sklony k rebélii a napätie medzi dvorom a aristokraciou vytvorili spolu s objavením sa kníhtlače a jej rýchlym šírením sa v humanistických kruhoch ideálne podmienky na prijatie myšlienok reformácie. Uhorské kráľovstvo nebolo v tom čase perifériou Európy, ale jedným z centier. Rozlohou, počtom obyvateľom a ekonomikou patrilo k európskym veľmociam aj napriek tomu, že sa mu nikdy nepodarilo získať silné postavenie v Stredomorí. Protestantký filozof Olivier Abel v eseji o pirátskych utópiách rozdelil európske krajiny na oceánske a stredomorské, pričom oceánsky rozmer, vplyv horizontu, volania diaľky, označil za jeden z výrazných faktorov šírenia reformácie v Británii, Holandsku a na severe Európy. Jeho teória ale nevysvetľuje, kam zaradiť zaalpský protestantizmus – zmes severotalianskej estetiky a germánskej strohosti v slovensko-maďarskom prostredí, ktoré veľký írsky básnik W. Butler Yates prirovnával ku keltskej melanchólíi.

Stredoeurópsky protestantizmus vznikol nie z túžby po Novom svete, ale po svete hlbšom, svete zlatých a strieborných baní, svete slobodnejšom, obklopenom hustými lesmi, ktoré inšpirovali vznik jedných z najkrajších európskych povestí, svete, kde horizont určovali pohoria, vyhasnuté sopky a viera v neviditeľný svet podzemia. Tento rozmer je jedným z kľúčov k pochopeniu niektorých iracionálnych a magických prvkov stredoeurópskeho protestantizmu. Zároveň vysvetľuje prostredie, v ktorom sa zrodila Erzebet Bathory, kde imagináciu ľudí

stáročia ovplyvňovala apokalyptická konfrontácia so svetom islamu a kde sa kníhtlač stala rýchlo nepriateľskou štruktúrou politických režimov a čarovným miestom, v ktorom sa rodilo všetko, čo formovalo identitu regiónu.

Slovenská reformácia dala spoločnosti osobnosti, ktoré spája niečo silnejšie ako rituálna a konfesiónálna príslušnosť. Byť luteránom predstavuje životný pocit, schopnosť premeniť stav izolácie na miesto kontemplácie, snahu dostať zo seba to najlepšie a istý perfekcionizmus. Bez tohto pocitu, vedomia, že duchovný život je procesom, je ceremoniálna príslušnosť k Reformácii prázdna. V rozhovoroch s poprednými slovenskými luteránmi uvidíme, že kritické myslenie a sloboda sú podstatou hnutia, ktoré si o tri roky pripomenie päťsto rokov od svojho vzniku.

Publicista Michal HAVRAN, evanjelický teológ

BOH NIE JE DOBROTIVÝ DEDUŠKO

Moderátor, scenárista, režisér. Absolvent Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, študoval novinárstvo. Poznáme ho z televízie, z rozhlasu, poznáme ho z médií. A Bratislavčania aj z ulice. Hoci je pravdou, že ako mnohí ďalší ľudia z áut, chodníkmi sa pešo veľa nenabehá. Humorista s konzervatívnym imidžom, ktorého tvorba nás rozosmieva, alebo aspoň vyvolá na našich tvárach úsmev. Oliver ANDRÁSY.

Celé Slovensko je presvedčené, že pochádzate z aristokratickej rodiny. Aké ste v tejto súvislosti mali detstvo? Ako vás rodičia vychovávali, k čomu viedli?

Vidíte, ako to je. Celé Slovensko to vie, a pritom to nie je pravda. So slávnym rodom Andrassyovcov z Betliara a Krásnej Hôrky (musím povedať, že bohužiaľ) nemám nič spoločné. Je pravda, že asi pred piatimi rokmi som naďabil na nejakých predkov, ktorí v roku 1683 dostali od Leopolda I. šľachtický armáles, ale o tom som predtým vôbec nemal tušenie. Navyše, podľa

uhorského práva, tento titul ani nemôžem používať, lebo ja som od 19. storočia potomkom po praslici (nie po meči), čiže na mňa sa nevzťahuje ani erb, ani nič. A čo sa môjho detstva týka, mali sme síce rodinný dom na dobrom mieste (pod Slavínom), ale inak moji rodičia žili skôr z ruky do úst. Výnimkou bola stará mama Charlotta, ktorá chodila ma kávu a zákusky zásadne do najdrahšieho podniku v Bratislave – do hotela Devín. A keď išla k lekárovi, tak zásadne k nejakému profesorovi. A to niečo stálo. Keďže z penzie sedemsto korún československých sa to financovať nedalo, tak predávala. Za babku predala záhradu, strieborný príbor a všetko, čo malo nejakú cenu. Ja ako chlapec som veľmi neoceňoval tento jej egoizmus a celý život som sa riadil zásadou, že zakrývať sa môžem len takou perinou, na akú mám. Preto moje vzťahy s touto starou mamou neboli práve najlepšie. Naopak moja mama s peniazmi narábať vedela. Ale za vysokú cenu. Robila preklady, často až do tretej rána, a už o siedmej vstávala do práce. Ale byť jej, tak asi nemáme ani na vymaľovanie bytu. To boli a dodnes sú tie mantinely, v ktorých sa pohybujem, a asi to tak trochu formovalo aj moje pravicové myslenie – nežiť nad pomery, neľutovať sa a zarábať si tvrdou prácou.

Mám informácie, že služby Božie navštevujete od detstva...

Zase to nie je tak celkom pravda. Je pravda, že s mamou sme občas zašli do kostola, ale veľmi často to nebolo. Že by bol išiel do kostola môj otec, na to si nespomínam. Bol pokrstený, ale k farárom veľkú dôveru neprechovával. To platilo viac-menej aj o mojej mame. Malo to príčinu v tom, že mamin starý otec bol Chorvát a katolík. Keď v roku 1953 zomrel, katolíci ho odmietli pochovať s odôvodnením, že si zobral luteránku a deti sú luteráni. A luteráni ho zase nechceli pochovať, že je katolík. Keď môj otec zomrel a pán farár Mišina sa ma pýtal na vzťah môjho otca

k cirkvi, tak som mu úprimne povedal, aby túto tému radšej prešiel mlčaním. Nový vietor do našej rodiny priniesla až moja manželka, ktorá sa denne modlí a vďaka nej aj naša dcéra absolvovala evanjelickú základnú i strednú školu. A každé Vianoce ideme všetci do bratislavského kostola. Ale musím povedať, že oveľa väčší zážitok mám z návštevy kostola v Senici, kde je charismatický starší farár, ktorý naozaj vie veriach osloviť a vidno za ním životný príbeh i múdrosť. V Bratislave na Panenskej som často dosť sklamaný. Kážeň majú kadejaké mladé farárky, za ktorými nie je nijaký životný príbeh, a preto je kážeň založená na citátoch a kadejakom mudrovaní. Bez nejakej originálnej myšlienky. Postaviť sa pred veriach, to je ako postaviť sa na divadelné dosky. Na to treba niečo aj vedieť. To sa, bohužiaľ, na Panenskej často nedeje a ja si kladím otázku, kde tie mladé ženy berú tú odvahu s niečím takým prísť pred plný kostol.

Patrite medzi výrazné postavy slovenského šoubiznisu. Ste moderátor i režisér. Je ťažké robiť takúto prácu veriacemu človeku s dosť konzervatívnymi názormi? Sú v tejto profesii momenty, že vám z nich nie je na duši najlepšie?

A viete, že ani nie? A teraz nechcem hovoriť také frázy, že cez humor rozdávam radosť, čo je podľa listových reakcií síce pravda, ale skôr o tom, že vďaka tomu, že som sa cez humor stal známym, sa môžem vyjadrovať aj k veciam spoločenského významu s väčším efektom, ako keby som bol napríklad vedúcim autoservisu. Keby som nebol, ako vravíte, „výrazná postava slovenského šoubiznisu“, tak by ma Ernest Weidler (bohužiaľ, už nebohý) asi nebol oslovil na sériu rozhovorov pre Parlamentný kuriér. Možno aj vyše desaťročia sme mesiac čo mesiac robili cirka desaťstránkové rozhovory. Ale nie o humore (alebo len výnimočne), ale o Bohu (to bola Weidlerova obľúbená téma)

a o všetkom tom spoločenskom diani, ktoré sa okolo nás odohrávalo. A mnohí ľudia mi povedali, že to radi čítajú. Ja som bol v týchto rozhovoroch maximálne úprimný a hovoril som, čo si myslím. Často som tam prezentoval svoju výhradu k súčasnemu modelu demokracie, čiže jeden človek – jeden hlas. A napriek tomu, že som tým nezískal len podporovateľov, ale aj veľa odporcov, som tvrdil a doteraz tvrdím, že tento model demokracie nás dovedie do nešťastia. Svet je dnes príliš zložitý na to, aby o ňom mohli rozhodovať masy. Osobne si myslím, že ľudia, ktorí veciam rozumejú viac, by mali mať väčší podiel na rozhodovaní ako tí, ktorí veciam nerozumejú (ja to volám „vláda rozumu“). A relácia Aj múdry schybí (alebo dnes Nikto nie je dokonalý) je názornou ilustráciou tejto mojej teórie. Teším sa, ak si ľudia po pozretí relácie položia otázku, či je správne, že ľudia, ktorí nevedia, na ktorom kontinente leží Slovensko, rovnakou mierou rozhodujú o smerovaní Slovenska ako nejaký univerzitný profesor. Čiže moje relácie nie sú v rozpore s mojím presvedčením, ale naopak – je to ilustrácia týchto mojich názorov.

Čomu alebo v čo vy, Oliver, veríte? Aké dopady má viera konkrétne na vás?

Môj názor na Boha je trochu iný, ako je ten všeobecne rozšírený. Ja si nemyslím, že Boh je nejaký dobrotivý deduško, ktorý pomáha chudobným a chorým. Alebo, že by tak mal robiť. Ak vychádzame z toho, že svet stvoril Boh, tak potom musíme predpokladať, že ho stvoril podľa svojich zásad. A kde v prírode, alebo v procese evolúcie živej hmoty vidíte, že by Boh pomáhal slabým a chorým?! Naopak. Svet je stvorený tak, že ten, kto sa nevie prispôbiť novým podmienkam, zahynie, a ten, kto sa im najlepšie prispôsobí, prežije. Smrť nie je nijaká tragédia, ale integrálna súčasť života rovnako ako narodenie. Tak to išlo milióny

rokov. A do toho potom prišiel človek, ktorý začal seba vydeľovať z prírody, vyhlásil smrť za strašiaka a začal si vymýšľať pre seba osobitné pravidlá. Také, ktoré neplatia pre rastliny, také, ktoré neplatia pre zvieratá, platia len pre človeka. A dokonca to došlo tak ďaleko, že vďaka rôznym prístrojom vie človek umelo udržiavať život iného človeka aj vtedy, keď je jasné, že za normálnych okolností by vyhasol. Ja neviem, či je to správne. Mne sa zdá, že človek začal na seba preberať niektoré Božie kompetencie. Je to nová situácia, na ktoré neexistujú pravidlá. Holandského princa držali na prístrojoch rok. Potom prístroje vypli a on zomrel. Prečo rok? Prečo nie dva? A prečo nie len pol roka?

Ja si myslím, že toto je jedna z oblastí, ku ktorým by mala cirkev zaujať nejaký postoj.

Od istého času je ako keby hlavnou prioritou ľudstva zachrániť život za akúkoľvek cenu. Ja si myslím, že je to proti božskému princípu sveta. V poriadku, uznávam, že každý tvor, a teda aj človek, sa snaží prežiť. Je to jeho právo. Ale to je len ľudský pohľad na vec. Nie boží. Boh (dedukujem podľa toho, ako stvoril svet) chce, aby sa živá hmota vyvíjala – a to aj za tú cenu, že to neživotaschopné neprežije. Čiže tvrdím, že je fajn, ak vznikajú nadácie na podporu ľudí telesne i mentálne postihnutých, ale hlavný trend by mal byť ten (v súlade s Božou vôľou), aby sme podporovali nadpriemerne múdрых, nadpriemerne šikovných, nadpriemerne talentovaných. Lebo ak ľudstvo nechce úplne zdegenerovať (čo sa už deje), našou budúcnosťou musí byť nadpriemer a nie podpriemer.

Ale ak sa tak nestane, tiež to nevidím ako nejakú tragédiu. Ľudstvo vyhynie, ako vyhynuli dinosaury (z pohľadu dinosaurov asi dosť veľké nešťastie). A čo sa vlastne stalo? V dinosaurovi vyhynul nepriateľ tvora, z ktorého sa časom vyvinul človek. Nebyť toho, že vyhynuli dinosaury, my tu dnes nie sme! To majme na pamäti. A keď vyhynie človek, z pohľadu Boha sa

nijaká tragédia nestane, vznikne možno niečo ešte dokonalejšie. Boh má čas, Boh sa neponáhla. Takto sa ja pozerám na Boha. A na človeka.

Hm... Boh však nikde nehovorí o tom, že by špeciálne podporoval nadpriemerných ľudí, vraví len o láske k ľuďom ako takým... Dokonca... Poslední budú prvými, prví budú poslední. Poznáme, však? No... Dostali ste sa vy, Oliver, niekedy do situácie, že vám naozaj nezostalo nič iné, iba modlitba a Boh?

Nie. Boris Filan hovorí, že nikde nie je toľko veriacich, ako na potápajúcej sa lodi a v lietadle, ktoré sa práve ide zrútiť. Ale to je skôr taká irónia. Lebo keď sa tá loď náhodou nepotopí alebo lietadlo nehavaruje, tak do pár dní je po „zbožnosti.“ Osobne si myslím, že Boha osud Olivera Andrásyho, ale ani nikoho iného, veľmi nezaujíma. Boh, to je zákon, to sú tie pravidlá, ktoré som opísal v predchádzajúcej otázke. Čiže nemožno očakávať, že Božie zákony sa budú meniť, lebo mne by to tak momentálne vyhovovalo. Nebudú. A je to tak dobre, že sa meniť nebudú. Ak v našom štáte voláme po právnej istote, tak v prípade Boha tú právnu istotu máme. Je zákon, ten platí, či sa to Jožkovi alebo Ferkovi alebo Oliverkovi páči, alebo nie. Je na nás, ľuďoch, aby sme tieto zákony dodržiavali, ak chceme dlhodobo prežiť. Momentálne mám však dojem, že ľudstvo pod zámienkou ochrany všetkých prítokov, odtokov, mŕtvych ramien a neviem čoho všetkého obetuje hlavný tok rieky.

Čiže ja si myslím, že ak verím v správnosť božích zákonov, tak konám tak, aby to zrnko sveta, ktoré predstavujem ja, bolo čo najživotaschopnejšie a zabezpečilo čo najživotaschopnejšie potomstvo.

A zároveň sa snažím žiť tak, aby som bol zmierený s tým, že

príde smrť. Nie ako trest, nie ako niečo zlé, ale ako začiatok niečoho nového. A nie nevyhnutne na onom svete.

Čo by ste v živote ešte chceli dosiahnuť?

Pokoj a vyrovnanosť.